IJSES *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*
International Journal of Social and Economic Sciences 1 (1): 75-79, 2011
ISSN: 2146-5843, E-ISSN: 2146-0078, www.nobel.gen.tr

Bulgaristan'dan Anadalu'ya Göçen Türkçe ve Türk Edebiyatı

Atıf AKGÜN*
Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatı ABD, İzmir

*Sorumlu Yazar
atif.akgun@hotmail.com

Özet

Balkanların en kadim milletlerinden biri olan Türkler, günümüzde Türkiye dışında gayritürk Balkan ülkelerinde varlıklarını sürdürmektedirler. Balkanlardan son Türk hakimiyeti olan Osmanlı'nın çekilmesi ve bölgede ulus devletlerin kurulması ile birlikte bölgedeki Türkler, Batı Trakya, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Türkleri şekilde adlandırılmaya başlanmıştır. Bu topluluklar için Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan devletinin teşekkülünden itibaren kendine özgü yapısı içerisinde kendi edebiyatını; Bulgaristan Türkleri Edebiyatını da oluşturmuştur. Ancak balkanlardaki diğer Türk topluluklarında az rastlanacak bir şekilde Bulgaristan Türkleri sürekli Türkiye'ye göçe zorlanmış, belli aralıklarla anavatana büyük göçler yaşanmıştır. Göçlerin sosyolojik sonuçlarının yanı sıra buradki yerli edebiyata yansıması ise Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Türkiye'de yaşam alanı bulması biçiminde olmuştur. Özellikle 1989 büyük göçünde sonra, Türkiye'de temsilcileri ve eserleri ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatı yeşermeye başlamıştır. Bu çalışmada öncelikle göç olgusu ve Anadolu'ya göçlerle gelen bu edebiyat üzerine yapılmış çalışmalardan bahsedilmiş, ardında temsilcileri ve eserleri ile Türkiye'ye göçen bu edebiyatın yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bulgaristan, Bulgaristan Türk Edebiyatı.

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye'den sonra en yoğun Türk nüfusunu bünyesinde barındıran Balkan ülkesi Bulgaristan'dır. Bulgaristan devletinin teşekkülünden sonra bölgedeki Türkler belli aralıklarla Türkiye'ye göçe zorlanmışlar; Balkan savaşları, etnik çatışmalar ve asimilasyon politikaları Balkanların en kadim milletlerinden olan Türklerin Anadolu'ya göçünü de beraberinde getirmiştir. Bulgaristan'dan periyodik olarak Türkiye'ye yapılan göçlerin ekonomik, sosyolojik vb gibi birçok boyutu olduğu muhakkaktır. Göç olgusunun tüm boyutlarıyla incelenmesi Bulgaristan Türklüğünün yaşadığı dramların açıkça bilinmesi açısından da önemlidir. Biz bu çalışma ile Bulgaristan Türklüğünün göç yolculuğunun yazınsal boyutunu incelemeye ve değerlendirmeye çalıştık. Bulgaristan'dan Anadolu'ya sözünü ettiğimiz göçleri incelemeden önce yine göçlerle Bulgaristan'a gelen Türklerin iskan geçmişlerine göz atmakta fayda olacaktır.

Bulgaristan'daki Türk varlığının geçmişi Balkanlara Türk boylarının gelişi ile başlar. Türk kavimleri ve boyları bu ülkeye IV. asırdan başlayarak XIX. asrın ikinci yarısına kadar akın etmişler ve buraya yerleşmişlerdir. Bu göçler neticesinde Bulgaristan her milletten ziyade Türk milletine bağlı kavimlerin ve boyların uğrağı ve yurdu olmuştur. Yani bugünkü Bulgaristan toprakları üzerinde yaşayan Türklerin 16 asırlık bir tarihi geçmişi vardır. Onlar da bu topraklara birbirinden farklı iki farklı dönemde ve iki farklı yönden akın etmişlerdir. Birinci dönemde Tuna boyu ve Balkanlara yerleşen Türkler Osta Asya'dan göç eden ve Karadeniz'in kuzeyinden dalga dalga gelen Şamanist Türkler olmuştur. Bu dönemde Balkanlara ve Bulgarstan'a Güneydoğudan da bazı Türkmen grupları iskan edilmiştir. İkinci dönemde ise Bulgaristan'a ve diğer Balkan ülkelerine yoğun olarak yerleşen Türkler Güneydoğudan yani Anadolu'dan gelen Osmanlı Türkleri olmuştur.[1] Bölgedeki son Türk hakimiyeti olan Osmanlı idâresinin, dünya tarihindeki siyasal gelişmelere paralel olarak zayıflamasıyla birlikte bölgedeki Türkler için göç olgusu artık tersine döner. XIX. Asrın ortalarına değin Türklerin lehine olan göç hareketleri bu yüzyıldan sonra Türklerin aleyhine dönmüş, bölgedeki etnik milliyetçilik, panislavist yayılmacılık, Türklere baskıyı da beraberinde getirmiştir. Ne hazindir ki bölgeye sonradan geldikleri halde asırlarca bölgedeki diğer milletlerle birlikte yaşamış, onların arasında kaybolup gitmiş, gayritürk unsurlardan hiçbir zaman tehdit algılaması yapmamış, bölgede sadece eserleri ile var olan Türk varlığı, bölgedeki yeni ulus devletler için adeta bir kompleks olmuş, Türk nüfus popülasyonu da bu nedenledir ki sürekli kontrol altında tutulmak istenmiştir. Bu kontrol çalışmalarında da en kolay yöntem olarak Türkiye'ye göç ettirme yolu kullanılmıştır.

Her göç beraberinde ikiliği de beraberinde getirmektedir. Sıla ve gurbet, yurt ve anavatan, yeni tanıdıkları soydaşları ve geride bıraktıkları akrabaları ile Bulgaristan Türkleri göç olgusunu en iyi bilen Türk topluluklarından biri olmuştur. Bu göç olgusunun "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Türkçe" üzerindeki yansımalarını tespit etmeden önce Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçleri daha yakından incelemek yararlı olacaktır.

1. Hüseyin MEMİŞOĞLU, Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi, s.1, TC. Kültür Bak. Yay., Ankara, 2002.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir.[2] Bulgaristan'daki Türk varlığının Türkiye'ye göçü büyük oranda zorunlu olmuş, devlet destekli göçlerdir. Resmi ya da gayriresmi yollardan göçe zorlanan Bulgaristan Türklüğünün Anadolu'ya kitlesel olarak dönüşü Balkan Savaşlarının yaşandığı yıllara rastlar ve bölgede Bulgaristan devletinin kurulmasından sonra daha sistemli hale getirilir.

Osmanlı Devleti'nin çöküş yılları aynı zamanda Balkan Türklüğünün soykırım tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı yıllar olmuştur. Genelde Balkanlardan özelde ise Bulgaristan'dan Anadolu'ya kitlesel göçler bu yıllarda başlar ancak biz çalışmamızın başlığında belirttiğimiz üzere Bulgaristan bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra burada Bulgaristan Türklüğü olarak anılmaya başlayan topluluğun Türkiye'ye taşıdığı edebiyatı konu aldığımız için, Osmanlı devrine tekabül eden göçler ve bunların neticesinde Anadolu'ya taşınan bir edebiyatın varlığı konusuna eğilmiyoruz. Nitekim o dönem bu bölge halkı da genel Türk edebiyatının bir parçasıdır ve kendine has çizgileriyle bölgedeki yerli edebiyat ancak Bulgaristan Devleti bünyesindeyken belirir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen edebiyatın adı "Bulgaristan Türk Edebiyatıdır ve bu edebiyat da büyük oran Bulgaristan Devleti döneminde teşekkül etmiştir. Her göçün geride bıraktıkları olduğu gibi Bulgaristan Türk Edebiyatı da Bulgaristan'da yaşamaya devam etmektedir.

Bulgaristan'da teşekkül eden yerli Türk edebiyatı, periyodik olarak gerçekleşen göçler ile Türkiye'de yeşermeye başlar. Bu durumun nedenleri arasında Bulgaristan'dan bilhassa aydın kesimin göçe zorlanması, orada Türklerce kullanılan yazı dilinin İstanbul Türkçesi olması, aynı zamanda Türkiye'de yapılacak edebi çalışmaların Bulgaristan'daki Türk Edebiyatı için de gerekli olması sayılabilir.

Göç ve edebiyat ilişkisi, edebiyat sosyolojisi bağlamında uzun uzadıya incelenebilir. Azınlık edebiyatlarının nerelerde, nasıl yaşadığı ve incelemesinin hangi yöntemlerle yapılacağı noktasında Bulgaristan Türkleri Edebiyatı belirgin bir örnektir. İnsanlar ve hayvanların göçü gibi edebiyatın da göçebileceği gerçeği sorgulanabilmelidir.

Bulgaristan Devletinin teşekkülünden sonra bölgeden Anadolu'ya yapılan göçlerin tarihine baktığımızda bazen duraklamalar olduğunu ama yaklaşık onar yıl aralıklarla Türkiye'ye göç akınlarının gerçekleştiğini görürüz. Kaynaklarda 1950-51 Göçü olarak geçen göç Bulgaristan Devleti döneminde gerçekleşmiş ilk büyük göçtür. Sosyalist dönemde Bulgaristan'da gerçekleşen ikinci büyük göç 1969-78 yılları arasındaki "yakın akraba göçü" olarak bilinen göçtür ki, 1949-51 göçleri ile parçalanan ailelerin devamı niteliğindeki göçlerdir. 89 büyük göçü ise 500 bine yakın soydaşın Türkiye'ye geldiği en büyük ve en son göç akınıdır.[3] Her göç akınının kendine özgü nedenleri olsa da genel olarak göçlerin hepsinin altında yatan nedenler arasında Bulgaristan Türklüğünün demografik denetiminin Bulgar devletince zaruri görülmesi yatmaktadır. Bu zihniyetin bir diğer yansıması olan Türkleri sosyal yaşamın dışına itme, isimlerin bile Bulgarlaştırmasına varan asimilasyon politikaları Türklerin çoğu zaman kerhen Türkiye'ye göçünde diğer sebepler olarak görülebilir. Ancak bu trajedinin aynı zamanda buradaki yerli Türk edebiyatına da esin kaynağı oluşturduğu, bu edebiyatın ürünleri incelendiğinde açıkça görülmektedir. Bildirimizin B.T.E.'nin Türkiye'de yayımlanmış eserlerini incelediğimiz bölümünde bu husus üzerinde daha ayrıntılı durulacaktır.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar hem bu azınlık edebiyatının incelenerek bilim dünyasına kazandırılması hem de bu edebiyatın Türkiye'de yakından tanınması açısından önemlidir. Bulgaristan Türklüğünün yerli edebiyatının Anadolu'ya taşınması ve incelenmesi, 1989'da Bulgaristan'da demokratik dönemin başlamasından sonraki yıllarda ağırlık kazanmıştır. SSCB'nin dağılmasını takip eden aynı yıllar Türkiye'de dış Türklere yönelik bilimsel çalışmaların da bir ivme kazandığı zamanlardır. Türkiye dışındaki bu Türk toplulukları arasında en şanslısı Bulgaristan Türkleridir. Zira Bulgaristan'dan Anadolu'ya gerçekleşen sürekli ve büyük göçler, bu edebiyatın Bulgaristan'da oluşmuş ve yeşermiş olsa bile, Türkiye'de ve Bulgaristan'da ortaklaşa yazılmasına ve incelenmesini de beraberinde getirmiştir. Bir bakıma Bulgaristan Türkleri edebiyatı ürünleri için "Bulgaristan'da söylendi ancak hem Bulgaristan'da hem de Türkiye'de incelendi" demek yanlış olmayacaktır. Bulgaristan'dan Anadolu'ya taşınan yerli edebiyatın Türkiye'de incelenmesi, bu edebiyatın Türkiye'de ve bu vesileyle tüm dünyada da bilinmesini sağlamıştır. Yapılmış ve yapılmakta olan akademik çalışmalar ile bu edebiyatın tanınmasına sadece bir kapı aralandığı muhakkaktır ancak bu alanda daha çok mesafe alınacağı açıktır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine Türkiye'de yapılmış çalışmalara bakmadan önce bu edebiyatın ana hatlarıyla Bulgaristan'da, Türkiye'de incelendiğini belirtmek gerekir. Bu hususta Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların nitelik ve nicelik olarak Bulgaristan'daki çalışmalardan kesinlikle üstün durumda olduğunu da belirtmek gerekir. Şimdi kısaca bu çalışmaları inceleyelim.

Bulgaristan'daki yerli Türk edebiyatına dair ilk çalışmalar kuşkusuz Bulgaristan'da yapılmıştır. Ne var ki Bulgar devletinin bölgede Türkçe'yi yok kabul eden zihniyetine rağmen yapılmış olan bu çalışmalar başlangıç düzeyinde birer temel eser olarak kalmışlar ancak bugün dahi Bulgaristan Türk Edebiyatı araştırmacıları için önemlerini korumaktadırlar. Bu çalışmalar arasında 1960 yılında Bulgaristan'daki yerli şair ve yazarların eserlerini bir araya getirdiği "Antologiya" adlı eseri ile İbrahim Tatarlı'yı ve Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yazılarını "Edebi Makaleler (İlim ve Tenkit)" başlıklı kitabında Sofya'da 1958'yılında toplayan Rıza Mollov'u öncelikli olarak sayabiliriz. Bu isimler dışında Bulgaristan'da olup buranın yerli edebiyatına dair çalışmaları olan diğer isimler arasında Sabri Tatov, Cengiz Hakov, Haşim Akif, İsmail A. Çavuşev, Turhan Rasiev, İbrahim Yalımov, Sabri İbrahim Alagöz vb sayılabilir.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılan çalışmaları yöntemleri bakımında inceleyecek değiliz. Sadece Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'na yer verdikleri ve bu edebiyatın Türkiye'de bilinmesine hizmet ettikleri için bu

2. Taylan AKKAYAN, **Göç ve Değişim**, s.21, İstanbul, 1979.

3. Savaş ÇAĞLAYAN**, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler"** doktora tezi İzmir, 2007.

çalışmalardan bahsedeceğiz. Zira birçoğu antoloji hüviyetinde olan bu çalışmalar[4] yerli edebiyatın temsilcilerinin tespitinde ve edebiyat tarihlerine girmesinde büyük öneme sahiptir.

Bulgaristan'dan Anadolu'ya zorunlu göçler ile gelen soydaşlarımız arasında Bulgaristan Türk aydınları en önde yer aldılar. Zira Türk kompleksi içindeki Bulgar devletinin hedefindeki asıl kitle onlardı. Ancak tahmin edilen olmadı Bulgaristan Türklüğü Şumnu'yu, Kırcaali'yi, Filibe''yi terk ettiğinde oranın Türk varlığı yok olmuş olmadı. Birbiri ardınca anavatan Türkiye'de Bulgaristan Türklüğü üzerine yayımlar baş gösterdi. Büyük göçün yaşandığı ve Türklerin Bulgaristan'da soykırıma uğradıkları bir dönemde İstanbul'da Bulgaristan Türkleri Edebiyatına yönelik bir antoloji yayımlandı. Mehmet Çavuşev'in İstanbul'da 1988 yılında yayımlama imkanı bulduğu bu eserin adı "20 . Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri"dir. Eseri klasik bir antoloji olmanın ötesine götüren , giriş kısmında yer alan Bulgaristan Türkleri Edebiyatını 15. yüzyıldan başlatarak 20. yüzyıla değin uzun uzadıya anlatan yazıdır. Türkiye'ye bu edebiyatı taşıyan isimlerden bir diğeri Nimetullah Hafız'dır. 1987'de Nimetullah Hafız'ın Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi 1944-1984" başlıklı iki ciltlik eseri İstanbul'da TC Kültür ve Turizm Bakanlığınca yayımlanmıştır. Eserin aynı başlığı taşıyan üçüncü cildi ise 1989'da yayımlanmış olup bu ciltte çocuk edebiyatı eserlerine yer verilmiştir. Aynı yazarın iki ciltlik "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri" adlı antolojisi de bulunmaktadır.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın Türkiye'deki en önemli isimlerinden biri Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'dur. Yenisoy, Türkiye'yi bu yerli edebiyattan haberdar eden isimlerin başında gelir. Kendisi hem Bulgaristan'da olduğu yıllarda hem de Türkiye'deyken bu çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Cilt 8'de "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı" bölümünü hazırlayan yazarın bu incelemesi halen Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatını en geniş kapsamıyla tespit eden çalışmadır. Yazarın aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk Çocuk Edebiyatı örneklerini Türkiye'ye taşıyan "Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler" adlı eseri alanındaki ilk çalışmadır. Yazarın birçok yayında Bulgaristan Türkleri Edebiyatı. ile ilgili yazılarını da saymak mümkündür. Bu isimler gibi doğrudan edebiyatçı kimliği ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nı inceleyenler olduğu gibi Bulgaristan Türklüğü hakkındaki genel çalışmalarında Bilal N. Şimşir, Osman Keskinoğlu, Hüseyin Memişoğlu vb isimler eserlerin yerli Türk edebiyatına ayrı bir başlık altında yer vererek inceledikleri görülmektedir.

Türkiye'de son yıllarda Bulgaristan Türklerinin Edebiyatına yönelik akademik çalışmalar da görülmeye başlanmıştır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın Türkiye'de akademik anlamda incelenmesine örnek olarak Meral Mert'in "Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası", Zeynep Atasoy'un "Ömer Osman Erendoruk,Hayatı-Sanatı-Eserleri" adlı bitmiş yüksek lisans tezleri ile İbrahim Çetin'in "Bulgaristan Halk Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme" adlı bitmiş doktora tezi ve Atıf Akgün'ün hazırlık aşamasında olan "Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" adlı doktora çalışması bu edebiyatın geleceğine dair ümit veren çalışmalardır.[5] Aynı zamanda Bulgaristan'da akademisyenlerce çeşitli nedenlerle göz ardı edilen yerli Türk edebiyatının bilimsel bir yaklaşımla Türkiye'de ele alınıyor olması büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Eserlerinin Türkiye'de Neşri ve Örnek Eserler

1989'da Demokratik Dönemin başlamasına kadar Bulgaristan Türklerinin yerli edebiyatı kendine yayım imkânını kısıtlı zamanlarda bulabilmiştir. Bulgaristanlı Türk şair ve yazarlar için eserlerini yayımlamanın tek yolu, Türkçe gazete ve dergilerdi. Sadece Sosyalist Dönemde Halk Eğitimi Yayınevi (Narodna Prosveta) tarafından sosyalist çizgideki Türkçe edebi eserlerin basımı gerçekleşmiştir. Böylesi bir ortamda Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bütünüyle yayın imkânı bulduğunu söylemek oldukça güçtür. Ancak Bulgaristan Türklüğünün yaşadıkları elbette ki başta şiir olmak üzere birçok edebi ürüne yansımıştı. Zaman içinde şairlerin hatıra defterlerinde, zihinlerinde hatta ağaç yapraklarında muhafaza edilen bu ürünler, Türkiye'ye göç ile birlikte yayım imkânı bulabilmiştir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden şâir ve yazarların eserlerinin neşri bazen resmi kurumlarca, bazen özel yayınevlerince bazen de şair ve yazarların kendi imkanları ile mütevazı matbaalarda gerçekleşmiştir. Nerede ne şekilde basılmış olursa olsun, 90'lı ve 2000'li yıllarda Bulgaristan göçmeni bu aydınlarımızın yayımlama imkanı buldukları edebiyat eserleri hatırı sayılır miktara ulaşmıştır.

Gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında hazırlanmış olan Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojilerinde yer almış olan edebi kişiliklerin neredeyse yarısı bugün Türkiye'de yaşamakta, aynı zamanda edebi üretkenliğini burada sürdürmektedir. Muhtelif antolojilerde kısa biyografileri ve eserleri ile yer alan Ahmet Emin Atasoy, Ahmet Şerif Şerefli, Celil Yunus, Durhan Hasan Hatiboğlu, Hafız Adullah Fehmi (Meçik), Havva Pehlivan Özgür, Hüseyin Rasim Güler, İsa Cebeci, İslam Beytullah Erdi, Latif Karagöz, Mehmet Murat, Mustafa Oğuz Peltek, Mülazım Çavuş, Mümin Yusuf Akın, Nevzat Mehmet, Osman Sungur Keskinoğlu, Sabahattin Bayraköz, Şaban Mahmudov Kalkan vb isimler Bulgaristan'da eğitim almışlar ve orada yaşadıklarını büyük oranda Türkiye'de yayımlamışlardır. Bunu yaparken de kendilerini Bulgaristan Türklüğünden ayrı düşünmemişlerdir, eserlerin basıldığı yer Türkiye olmasına rağmen kendilerini Bulgaristan Türk Edebiyatının bir parçası olarak görmüşlerdir. Türkçe'nin resmi dil olduğu bir ortamın rahatlığı ile Bulgar mezaliminin yıllarca biriktirdiği duygu ve düşünceler, şiirlere, hikayelere ve romanlara konu olmuş, peşi sıra yayımlanmışlardır. Bu isimler, aynı zamanda Bulgaristan Türk Edebiyatının belli alanlarda ayrıca incelenmesini sağlamışlardır. Örneğin İsa Cebeciev, Latif Karagöz, Celil Yunus, Havva Pehlivan Özgür vb isimler çocuk edebiyatı sahasında öne çıkan isimler olmuşlardır. Hüseyin Rasim Güler Bulgaristan Türklerinin türküleri üzerine eğilirken, Şaban Mahmudov Kalkan Bulgaristan Türklerinin Edebiyatında hiciv ve mizah konusuna özellikle eğilmiştir. Ömer Osman Erendoruk, Mehmet Türker gibi isimler ise başarılı roman

4. Mehmet Çavuş, Nimetullah Hafız, Hayriye Yenisoy'un antoloji hüviyetindeki eserleri Türkiye'de basılmış, Dr. Şaban M. Kalkan'ın ise basılmayı bekleyen bir şiir antolojisi mevcuttur.

5. Bahsi geçen yüksek lisans ve doktora çalışmaları E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü . Türk Dünyası Edebiyatı ve Türk Dünyası Halkbilimi ABD'de yürütülmüş çalışmalardır.

örnekleri ile Bulgaristan Türklüğünün çilesini edebi zevk içinde yansıtmışlardır. Kısacası Bulgaristan'daki yerli Türk edebiyatı Türkiye'de tüm yönleriyle incelenmiş, aynı zamanda durgunluk dönemine giren bu edebiyata Türkiye'de bir can suyu verilmiştir.

Türkiye'ye göç eden şair ve yazarların Türk Edebiyatı çevrelerinde keşfi ve layıkıyla tanınması da göçü takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Örneğin Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının en güçlü kalemlerinden, Türkiye'de 2007 yılında vefat eden Latif Karagöz'ün çocuklar için yazdığı bir hikâye kitabı Çocuk Vakfı yayınlarınca basılmıştır. Şairin Türkiye'deki birçok çocuk dergisinde de şiirleri yayımlanmıştır.

Bulgaristan kökenli şair ve yazarların bazı eserleri Türkiye'de resmi yayınevleri tarafından da yayımlanmıştır. Örneğin TC. Kültür Bakanlığı Yayınları kapsamında Niyazi Hüseyin'in "Karanfiller Uyandı", Ahmet Şerif Şerefli'nin "Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çocukları" adlı şiir kitapları buna örnek verilebilir. Karanfiller Uyandı'nın önsözünde Niyazi Hüseyin *" ... şiir kitabımı ben , Bulgaristan Türklerinin yerli edebiyatına yeni bir katkı olarak nitelendiriyorum ve bununla da başarılmış bir görevinrahatlığı içindeyim."* derken şairin kendini Bulgaristan Türk Edebiyatı dairesinde gördüğünü ve bir şüphesi olmadığını rahatlıkla görüyoruz.

Göçmen şair ve yazarlar eserlerinde Türkiye Türkçesini kullandıkları için Türkiye okuyucusu tarafından hiç yadırganmadılar. Edebiyatın ortak duygularını benzer şekilde işlediler ancak hepsi de muhakkak Bulgaristan Türkü'nün derinden hissettiği göç olgusunu eserlerinde işlediler. Azınlık hissiyatını yansıttılar, doğal olarak milli bir havaya büründüler. Bulgaristan'da sosyalist dönemde Türkçe söyleyebilmek için duygu ve düşüncelerini ideoloji penceresinden vermeye çalıştılar ancak göç ile birlikte Türkçe'nin anavatanına geldiklerinde duygu ve düşüncelerini sadece Türkçe değil aynı zamanda Türklük şuuruyla birlikte verdiler. Örneğin neredeyse hepsinin bir anadil şiiri oldu:

Ana Dilim
Ana dilim, ana dilim,
Ben mecburum sana dilim,
Dünya ile ilişkide
Tek araçsın bana dilim.
……..
Gururum, alnımda akım,
Dilimin ucunda okum,
Varlığım bir tek seninle,
Sen yok isen ben de yokum.
Ömer Osman Esendoruk
Ağlatmayın Çocukları
Basım yeri ve yılı belirtilmemiş.

Anadilim
Seni anamda öğrendim
Sen kolum kanadım elim.
Geceyi seninle yendim
Güzel Türkçem anadilim.

Ben seninle dedim: Ana
Büyük atama and içtim.
Candan bağlandım vatana
Güzel Türkçem anadilim..
……
Ben senden başka dil seçmem
Sen benim mutlu kaderim.
Ölürüm senden vazgeçmem
Güzel Türkçem anadilim.
Şaban Kalkan
Turnalar s.56/ Ayhan Matbaası, İzmir, 1997.

Türkçem
Sensin benim ana dilim
Senle öğrenilir bilim.

Senle gözlerim açılır
Ufkuma ışık saçılır.

Yollarında koşturansın
Denizinde coşturansın.

Arı sütü gibi Türkçem
Yaşamak için gerekçem.
Latif Karagöz
Okula Koş s.8/ Ay Yayıncılık, Çorlu, 2007

Aralarında bir anlaşma olmaksızın böylesine bir konu birlikteliği Bulgaristan Türklerinin Türkiye'deki verimleri arasında dikkat çekici boyuttadır. Bu benzerlikler içerisinde bir diğeri eserlerinin derinine sinen "Bulgar Mezâlimi" dir.

1993'te Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Karanfiller Uyandı" adlı eserindeki "Bulgar Zulmü" şiirinde Niyazi Hüseyinov:

Alınmazı almak istedi elimizden
Verilmezi vermek istedi
Cinayet işledi kahpe Bulgar
Ama ne alabildi ne verebildi
…….
Kanımıza kan, evet canımıza can
Zalimin hakkı kötek
Kendi zzehirini kendi yutacak
Ayağımızı ısıran köpek.
Eylül 1989, İstanbul
Karanfiller Uyandı, TC Kültür Bak. Yay. Ankara, 1993.

1994'te Balkan Türklerinin Sesi Yayınlarınca çıkarılan "Yüreğimde Şirin Tuna Aktıkça" adlı eserinde (.70) Bulgaristan Türklüğünü konu edinen Ahmet Emin Atasoy, "Ayrılırken" adlı şiirinde "göç" konusuna değiniyor:

Gitmem gerek, yüreğim kan ağlıyor,
Yaslı odam, bana hakkın helal et.
Ayrılığın ocağında yürek kor,
Tüten bacam, bana hakkın helal et.
……..
Biliyorum sana yetti bu cefa,
Tarihinde yüz kızartan her sayfa,
Oğlun gibi sarıl bana son defa
Bulgaristan, bana hakkın helal et.
"Yüreğimde Şirin Tuna Aktıkça" s.70, Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1994

Eserlerinin büyük kısmını Türkiye'de yayımlayan Ömer Osman Erendoruk Önsöz Basım Yayıncılık tarafından 2005'te İstanbul'da yayımlanan "Son Yaprak" adlı şiir kitabında yer alan "Adsız Bebek" şiirinde yine çekilen acılara değinir.

İntikam alıyordu isim değiştirerek
Sürünen böceklerce her deliğe girerek

Çullandı canavardan azılı, başımıza
Kan kattı çağıl çağıl akan gözyaşımıza

Dikilip başımıza
Bulgarsınız siz dedi şaklatarak copunu
Hapsetti, sürgün etti, aydınları topunu
Gık diyeni ağzından kan gelince dövdüler,
Ana, avrat, kız, gelin hayasızca sövdüler.

Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türk'ü şair ve yazarlarımızın daha birçoğunun eserlerindeki bu benzerliklerin örnekleri artırılabilir. Türkiye'deki bu temsilciler ağırlıklı olarak şiir türünü tercih etmişler, bunun yanı sıra hikaye, roman vb türlerde de eserler vermişlerdir. Sanatçıların eserleri Türkiye'de ekseriyetle muhacir muhitlerinde sevilmiş ve takip edilmiştir. Yayınları genellikle Balkan kuruluşlarınca finanse edilmiş, ya da bu kuruluşlara bağlı yayın organlarında yer bulmuşlardır. Hatta birçoğu derledikleri eserlerini kendi imkanları ile basmışlardır.

SONUÇ

Türkiye'de özellikle 90 sonrası Türkiye dışındaki Türkler üzerine yapılan çalışmalar büyük artış göstermiştir. Bu çalışmalar büyük oranda akademik dilbilim ve edebiyat incelemeleri boyutunda kalmış, söz konusu Türk dünyası edebiyatlarının Türkiye'de eser neşri ve yaşama imkânı bulması sınırlı olmuştur. Ancak bu Türk toplulukları arasında Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı Türkiye'de akademik olarak incelenmekle kalmamış aynı zamanda Türkiye'ye göç eden temsilcileri ile burada yaşama imkanı bulmuştur. Bu temsilciler Anadolu'da yalnız değillerdi ve edebiyatlarına kuşkusuz müşteri buluyorlardı. Ancak söz konusu edebi yaratmaların genel Türk okuyucusu nezdinde bilinirliği sınırlı kalmıştır. Aynı zamanda bir diğer sorun Türkiye'de bu eser neşrine girişenlerin Bulgaristan'da bıraktıkları çevreden kopuk olarak bu faaliyeti sürdürmeleri olmuştur. Evet, üslup ve konu birlikteliği olsa bile Bulgaristan'da kalanların Türkiye'de filizlenen bu edebiyattan hakkıyla haberleri olamamıştır. Zira Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bir bütün olarak düşünürsek bütün orası, parça ise Türkiye'de devam eden, göçlerle neşet eden koludur. Bu noktada her iki ülkedeki edebi çevrelere sorumluluk düşmekte, bu edebiyatı bütüncül bir yaklaşımla ele almaya çalışmaları gerekmektedir. Halihazırda Bulgaristan'da sürdürülen Türkçe yayım faaliyetleri Türkiye'deki bu temsilcileri oraya tanıtmalı, Türkiye'de Balkan muhitlerince takip edilen yayımlar da oradaki Türk edebiyatını Türkiye'ye taşımalıdırlar.

KAYNAKÇA

[1] AKKAYAN Taylan, Göç ve Değişim, s.21, İstanbul, 1979
[2] ATASOY Zeynep, "Ömer Osman Erendoruk, Hayatı Sanatı, Romanları" yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir, 2007
[3] ÇAĞLAYAN Savaş, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler" doktora tezi İzmir, 2007.
[4] KARAGÖZ Latif " Önce Vatan – Çocuk Şiirleri" Çorlu Ay Matbbası, Tekirdağ, 2004.
[5] MEMİŞOĞLU Hüseyin, Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi, s.1, TC. Kültür Bak. Yay., Ankara, 2002.